ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության է երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ..... 7
Ալվարդ Ալեքսանյան
ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ .. 17
Կարեն Ամիրյան
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 29
Հայկ Մարտիրոսյան
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ... 41
Վիկտորյա Օհանյան
ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈՒԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 49
Վարդան Այվազյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 65
Անահիտ Մանասյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 79

Սամվել Մուրադյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ 93
Գևորգ Դանիելյան
ԵՐԵԽԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ 111
Կարեն Հակոբյան
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ 129
Հասմիկ Ենգոյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎԵՐԱՀՍԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՑ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՄՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ 141
Սայադ Բաղալյան
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ 150
Արսեն Հովհաննիսյան
ՀԱԿԱՄԱՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 162
Արմենուհի Չիֆլիկյան
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 176
Սոնա Թևանյան
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ 190
Վահե Հովհաննիսյան
ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ 203

Սերգեյ Մեղրյան
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ) 216
Аида Искоян
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И ПАСТБИЩ 238
Տիգրան Մարկոսյան
ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 250
Օլիմպիա Գեղամյան
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ ... 262
Հեղինե Գրիգորյան
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ 276
Տիգրան Խաչիկյան
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱՉԱՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 292
Աշխեն Ղարսլյան
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 302
Աննա Մարգարյան
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 320

Աննա Վարդապետյան
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 335
Ժենյա Ստեփանյան
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 352
Գոհար Հակոբյան
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 370
Սամվել Դիլբանդյան
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ 386
Սերգեյ Մարաբյան
ՀԵՏԱԽՈՒԶՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 396
Վահե Ենգիբարյան
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 415
Նելլի Աղաբաբյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ 430
Արման Սարգսյան
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ 454

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Նելլի Աղաբաբյան
ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի դասախոս

Քրեական գործերով անչափահասների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վերաբերյալ միջազգային-իրավական փաստաթղթերում տեղ գտած պահանջները վերաբերում են ոչ միայն անչափահաս կասկածյալներին և մեղադրյալներին, այլև անչափահաս տուժողներին և վկաներին:

Անչափահաս տուժողների և վկաների խոցելիությունը նույնպես պայմանավորված է վերջիններիս տարիքային, հոգեֆիզիոլոգիական, սոցիալ-հոգեբանական և այլ առանձնահատկություններով, որոնք պահանջում են նրանց իրավունքների իրականացումն ապահովող լրացուցիչ երաշխիքներ: Դրանով պայմանավորված միջազգային իրավական մի շարք փաստաթղթերում սահմանված են քրեական վարույթին անչափահաս տուժողների մասնակցությամբ առանձնահատուկ ընթացակարգեր:

Ներպետական քրեադատավարական օրենսդրությունն անչափահաս տուժողների և վկաների՝ որպես քրեական դատավարությանը մասնակցող հատուկ սուբյեկտների համար սահմանել է որոշակի իրավական առանձնահատկություններ, որոնք տարբերակում են դնում այս ոլորտը կարգավորող իրավական նորմերի միջև: Մասնավորապես, ՔԴՕ-ի 59-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ «Անչափահաս կամ անգործունակ տուժողի իրավունքները սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով նրա փոխարեն իրականացնում է նրա օրինական ներկայացուցիչը», 153-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ *«Չի թույլատրվում բերման ենթարկել մինչև 14 տարեկան անչափահասներին, ...բացառությամբ ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության կատարման մեջ կասկածվելու դեպքերի»*, 205-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ *«Արգելանքի տակ չգտնվող անչափահասները, որպես կանոն, կանչվում են*

իրենց օրինական ներկայացուցիչների միջոցով», 205.1-ին հոդվածը սահմանում է, որ «Հարցաքննությունը չի կարող տևել անընդմեջ չորս ժամից, իսկ անչափահասի... հարցաքննությունը՝ երկու ժամից ավելի: ...Օրվա մեջ հարցաքննության ընդհանուր տևողությունը չի կարող գերազանցել ութ, իսկ անչափահասի... համար՝ վեց ժամը: ...Բժշկի եզրակացության հիման վրա քննիչը կարող է սահմանել սույն հոդվածով նախատեսված հարցաքննության ժամկետներից ավելի կարճ ժամկետներ», 207-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Անչափահաս վկան կամ անչափահաս տուժողը, անկախ տարիքից, կարող է հարցաքննվել՝ պայմանով, որ նա կարող է հաղորդել գործի համար նշանակություն ունեցող տեղեկություններ: ...Մինչև տասնվեց տարեկան վկայի կամ տուժողի հարցաքննությունը կատարվում է մանկավարժի մասնակցությամբ: Անչափահաս վկայի կամ անչափահաս տուժողի հարցաքննությանը ներկա գտնվելու իրավունք ունի նրա օրինական ներկայացուցիչը»:

Քրեական դատավարությունում տուժողի ակտիվությունը բխում է նրա իրավական վիճակի օրենսդրական ճիշտ կարգավորումից: Սա նշանակում է, որ անհրաժեշտ է ինչպես այդ հասկացության, այնպես էլ նրա իրավունքների և պարտականությունների ու դրանց իրականացումն ապահովող երաշխիքների հստակ կարգավորում: Այսօր փոփոխության են ենթարկվում քրեական դատավարության գրեթե բոլոր ինստիտուտները, այդ թվում նաև «տուժող» հասկացությունը և նրա կարգավիճակը: Տուժողի հասկացության ճիշտ բնորոշումը կարևոր է նաև անչափահաս անձանց իրավունքների պաշտպանության համար: Քրեական դատավարության օրենսգրքում չկա անչափահաս տուժողի առանձին բնորոշում կամ նրա իրավական վիճակի հատուկ կարգավորում[1]:

Քրեադատավարական օրենսդրության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ ՔԴՕ-ն անչափահաս տուժողների իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից ունի բացթողումներ ու թերություններ, այսինքն՝ ամբողջությամբ հաշվի չեն առնվել քրեական գործրով անչափահաս տուժողների պաշտպանության համար առ-

[1] Տե՛ս Ս. Դիլբանդյան, Անչափահաս տուժողի իրավունակության և գործունակության կարգավորումը քրեական դատավարությունում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2018, թիվ 2(26), էջ 37:

կա խնդիրներն ու պահանջները[1]: Ընդհանուր առմամբ, քրեական դատավարության օրենսգրքում պակասում են տուժող երեխաների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերում տեղ գտած չափորոշիչ-ները: Մասնավորապես, ՄԱԿ-ի տնտեսական և սոցիալական խորհրդի 2005/20 (Ուղեցույց անչափահաս տուժողների և վկաների մասնակցությամբ քրեական գործերով արդարադատության վերաբերյալ (այսուհետ՝ ուղենիշ)) (ECOSOC Resolution 2005/20 Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime) բանաձևում սահմանված է, որ անչափահասներին պետք է վերաբերվեն հոգատար և զգայուն ձևով, արժանապատվությամբ և կարեկցանքով, ինչպես նաև տրամադրվի միջազգային չափանիշներին համապատասխան պաշտպանություն: ՄԱԿ-ի վերը նշված ուղենիշների 7-րդ կետի համաձայն՝ «Հանցագործությունից տուժած և վկա երեխաները կարող են ենթարկվել լրացուցիչ զրկանքների, եթե սխալմամբ դիտարկվեն որպես հանցագործներ՝ իրականում լինելով տուժածներ և վկաներ»[2]:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում (այսուհետև՝ ՀՀ) շարունակվող դատաիրավական բարեփոխումների գործընթացի շրջանակում առանձնակի կարևորվում են երեխաների իրավունքներն ու դրանց պաշտպանությունը[3]:

---

[1] Տե՛ս Անչափահասների արդարության համատեքստում ՀՀ-ում անչափահասների հանդեպ դաժան վերաբերմունքի և խոշտանգումների ուսումնասիրություն, Երևան, 2013 թ. (ուսումնասիրությունն իրականացվել է «Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ» ՀԿ-ի և Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի կողմից), Անչափահասների գործերով դատավարությունների դիտարկում (հաշվետվություն), Երևան, 2011 (ծրագիրն իրականացրել է «Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ» ՀԿ-ն ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի աջակցությամբ), http://hra.am/upload/JJ_FINAL_Arm.pdf:

[2] http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf

[3] Այսպես՝ 2017 թվականի փետրվարի 2-ին ուժի մեջ է մտել «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքը, որի 2-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանն իրականացնում է «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի՝ 1989 թվականի նոյեմբերի 20-ին ընդունված կոնվենցիայի դրույթների կիրառության մշտադիտարկում, ինչպես նաև երեխաների իրավունքների խախտումների կան-

Սույն հոդվածի ուսումնասիրության շրջանակում քննարկման առարկա են դարձել հետևյալ հարցերը, որոնց հետազոտությունը հիմնված է քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծում (այսուհետև՝ Նախագիծ) առկա կարգավորումների և միջազգային իրավական փաստաթղթերում սահմանված չափորոշիչների, ինչպես նաև արտասահմանյան երկրների օրենսդրական փորձի, մոդելների և դատական որոշումների վրա:

- Երեխայի լավագույն շահը և վարույթային ձևական պահանջները հաղթահարելու հնարավորությունները:
- Սեռական հանցագործությունների զոհ հանդիսացող անչափահաս երեխաների ֆիզիկական և հոգեբանական անվտանգությունից ելնելով՝ ներպետական օրենսդրությամբ պաշտպանողական դատավարական կառուցակարգերի նախատեսման անհրաժեշտությունը:

Երեխայի լավագույն շահը և վարույթային ձևական պահանջները հաղթահարելու հնարավորությունները:

Միջազգային չափանիշներին համապատասխան պետք է հավասարության նշան դրվի անչափահաս մեղադրյալների և տուժողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության միջև, մինչդեռ ինչպես գործող քրեական դատավարության օրենսգրքով, այնպես էլ Նախագծով այդ տարբերությունն ակնհայտ է:

խարգելում և պաշտպանություն: Ելնելով վերոգրյալից, ինչպես նաև երեխաների լավագույն շահի հաշվառմամբ նրանց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության անհրաժեշտությունից՝ Պաշտպանի աշխատակազմում ստեղծվել է երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժին: http://www.ombuds.am/resources/ombudsman/ upload

2015 թ. ՀՀ արդարադատության նախարարությանը կից գործում է «Անչափահասների արդարադատության» խորհուրդ: Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 27-ի N 303 որոշմամբ 51-րդ կետի պահանջն է քրեական դատավարության օրենսգրքով անչափահասի մասնակցությամբ առերեսման և այլ քննչական գործողությունների հատուկ կարգի սահմանումը՝ մասնավորապես հանցագործությամբ հասցված վնասի վերապրումը բացառելու համար (double victimization), /files/publications/b5220dd0b83b420a5ab8bb037a1e02ca.pdf:

Հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատության ուղենիշներում, որոնք հաստատվել են ՄԱԿ-ի 2005/20 բանաձևում, սահմանված է, որ հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատությունը պետք է իրականացվի մեղադրվող անձանց իրավունքների երաշխավորման պայմաններում: Այս գաղափարը զարգացնելով ՄԱԿ-ի 2005/20 բանաձևի հավելվածի 3-րդ բաժնի 8-րդ կետի (գ) ենթակետում՝ որպես սկզբունք սահմանված է, որ մեղադրյալ և դատապարտյալ իրավախախտների իրավունքները երաշխավորելու հետ մեկտեղ յուրաքանչյուր երեխա (խոսքը հատկապես տուժողի մասին է) իրավունք ունի պահանջելու, որպեսզի ուշադրություն դարձվի իր լավագույն շահի պաշտպանությանը:

ՄԱԿ-ի ուղենիշների հիման վրա ՄԱԿ-ի թմրամիջոցների և հանցագործությունների գրասենյակը ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի և Երեխաների իրավունքների միջազգային բյուրոյի հետ համատեղ մշակել ու շրջանառության մեջ են դրել «Հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխայի մասնակցությամբ արդարադատության վերաբերյալ» մոդելային օրենքը[1], որն ըստ էության իրավական պարտադիր ուժ չունի, սակայն առաջին համապարփակ իրավական աղբյուրն է այն մասին, թե ինչ հիմնական սկզբունքների վրա պետք է հենված լինի անչափահասների, հատկապես հանցագործություններից տուժած կամ հանցագործություններին վկա անձանց մասնակցությամբ վարույթները:

Միջազգային նշված փաստաթղթի վերլուծությունից կարելի է հանգել այն հետևության, որ անչափահաս տուժողների իրավունքների պաշտպանությունը պետք է հիմնված լինի հետևյալ գաղափարների վրա՝ 1) երեխայի լավագույն շահը[2] պետք է լինի վարույթն

---

[1] http://www.unicef.org/ceecis/UNDOC-UNICEF Model Law on CHildren.pdf

[2] «Երեխայի լավագույն շահ» - երեխայի իրավունքների երաշխավորման սկզբունք, որի առանցքում նրա բարեկեցության ապահովումն է՝ նպատակ հետապնդելով առավելագույնս երաշխավորել երեխայի անվտանգությունը, ինչպես նաև նրա առաջնահերթ կարիքների բավարարումն ու խնամքը: Ըստ «Երեխաների իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի՝ «երեխայի

իրականացնող մարմնի առաջնային մտահոգության առարկան, 2) անչափահասի նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է հենված լինի խտրականության արգելքի սկզբունքի վրա, այսինքն՝ վերաբերմունք՝ անկախ երեխայի կամ նրա ծնողների կամ օրինական խնամակալների ռասայից, մաշկի գույնից, կրոնից, համոզմունքներից, տարիքից, ընտանեկան կարգավիճակից, մշակույթից, լեզվից, ծագումից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, քաղաքացիությունից, սեռից, սեռական կողմնորոշումից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, հաշմանդամության առկայությունից, գույքային կամ այլ դրությունից, 3) անչափահասի նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է լինի խիստ զգայուն և հոգատար, այն է՝ ամբողջ վարույթի ընթացքում հարգել վերջինիս արժանապատվությունը՝ հաշվի առնելով նրա կոնկրետ իրավիճակը, մասնավորապես՝ տարիքը, սեռը, հաշմանդամությունը, եթե այն առկա է, ինչպես նաև հասունության աստիճանը, 4) անչափահասի մասնավոր (անձնական) կյանքին միջամտությունը պետք է լինի նվազագույն, և այն պետք է տեղի ունենա միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ նպատակ ունենալով ապահովելու ապացույցներին ներկայացվող պահանջները, ինչպես նաև արդար դատական քննության իրավունքի իրացումը, 5) անչափահաս տուժողի կամ վկայի գաղտնիությունը պետք է պաշտպանվի: Մասնավորապես, այն տեղեկությունները, որոնք կարող են բացահայտել որպես վկա կամ տուժող հանդիսացող անչափահասին, պետք է հրապարակվեն միայն դատարանի թույլտվությամբ:

Ինչպես ՀՀ ՔԴՕ-ով, այնպես էլ Նախագծով անչափահաս տուժողների մասնակցությամբ վարույթում նախատեսված չեն մոդելային օրենքում տեղ գտած վերը թվարկված սկզբունքները, որոնք,

---

լավագույն շահ» գնահատել նշանակում է գնահատել բոլոր այն տարրերը, որոնք անհրաժեշտ են երեխայի կյանքում որևէ միջամտություն իրականացնելու համար: Ընդ որում՝ այդ որոշումը բավական անհատական է, քանի որ յուրաքանչյուր դեպք, յուրաքանչյուր երեխա անհատ է և պահանջում է առանձնահատուկ մոտեցում: Երեխայի լավագույն շահի գնահատումը ենթադրում է *հարցազրույցների* իրականացում երեխայի և նրա ծնողների/խնամակալների հետ, *տնային այցելությունների* իրականացում, տեղեկատվության ստացում բոլոր այն կառույցներից, որտեղ երեխան ընդգրկված է եղել նախկինում կամ ընդգրկված է տեղեկատվության ստացման պահին:

կարծում ենք, որ ունեն առանցքային նշանակություն անչափահաս տուժողների իրավաչափ շահերի պաշտպանության ապահովման համար: Օրինակ՝ դահլիճը պետք է փորձել կահավորել այնպես, որ անչափահասի մոտ չառաջանա վախի ու անհանգստության զգացում, կամ հեռացվեն պետության խորհրդանիշները, հնարավորինս փոփոխվի կահավորանքը, այդ թվում նաև հաշվի առնել դատավորի կողմից առանց պատմուճանի նիստ անցկացնելու հնարավորության հարցը, ինչպես նաև անչափահասին հնարավորություն տալ նստելու իր ներկայացուցչի կողքին, ինչպես նաև վարույթն իրականացնել դատավարական ձևի ոչ խստիվ պահպանմամբ և մասնագիտական եզրաբանության հնարավորինս սակավ առկայությամբ:

ՄԻԵԴ-ն իր նախադեպային իրավունքով հնարավոր է համարել որոշակի դատավարական ձևը չպահպանելը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հանցագործություններից տուժել են երեխաներ: Նման դատավարությունները համարվում են դաժան փորձություն, քանի որ երեխաները ստիպված են այդ ընթացքում «շփվել» իրենց նկատմամբ հանցանք կատարած անձանց հետ: *ՄԻԵԴ-ն «Ա. Մ.-ն ընդդեմ Իտալիայի»* գործով [4] գտել էր, որ տեղի է ունեցել 6-րդ հոդվածի 1-ին և 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (դ) կետերի խախտում, քանի որ Իտալիայի ներպետական դատարանը հիմնվել էր միայն այն հայտարարությունների վրա, որոնք կատարվել էին ԱՄՆ-ում դատավարության ընթացքում, և դիմումատուն դատավարության ոչ մի փուլում վկայի ներկայությամբ չէր կարողացել դրանց հակափաստարկ ներկայացնել: Սակայն այն դեպքերում, երբ մեղադրյալի պաշտպանը կարողացել է անգամ միջնորդավորված կերպով հարցեր հղելու տուժողին, ապա այդ դեպքում դատարանը գտել է, որ արդար դատաքննության իրավունքը չի խախտվել [4]: ՄԻԵԴ-ը հնարավոր է համարում տուժող երեխայի հարցաքննության կատարումը գրավոր եղանակով՝ հոգեբանի ներկայությամբ, առանց մեղադրյալի կամ նրա պաշտպանի ներկայության, կամ այնպիսի սենյակում, որը պաշտպանության կողմին հնարավորություն կտա ներ-

կա լինելու դատավարությանն անուղղակի կերպով, օրինակ՝ միակողմանի հայելու կամ տեսանկարահանման միջոցով [5, 6][1]:

Ինչպես տեսնում ենք, երեխայի լավագույն շահը պետք է հաշվի առնել վարույթի բոլոր փուլերում՝ վարույթային ձևի պահանջները հաղթահարելու հնարավորությամբ, սակայն բովանդակային կանոնները պահպանելու երաշխիքների չոտնահարմամբ: Այսպիսով՝ առկա են բավականին միջազգային իրավական հիմքեր *դատավարական ձևի պահանջների չպահպանման վերաբերյալ,* և անչափահաս տուժողի շահերի պաշտպանությունից ելնելով՝ անհրաժեշտ է օրենսդրորեն նախատեսել և գործնականորեն կիրառել դրանք:

Սեռական հանցագործությունների զոհ հանդիսացող անչափահաս երեխաների ֆիզիկական և հոգեբանական անվտանգությունից ելնելով՝ ներպետական օրենսդրությամբ պաշտպանողական դատավարական կառուցակարգերի նախատեսման անհրաժեշտությունը:

Անչափահաս տուժողների մասնակցությամբ քրեական վարույթի իրականացումը պահանջում է առանձնահատուկ մոտեցում, հատկապես այն դեպքում, երբ խոսքը վերաբերում է սեռական բռնությունից տուժած երեխաներին:

Ըստ ՀՀ քննչական կոմիտեի 2010-2017 թթ. պաշտոնական հաշվետվության՝ 139 քրեական գործերով մասնակից տուժող երեխաներից 59-ը տուժել են սեռական բռնությունից: Պաշտոնական վիճակագրության համաձայն սեռական բնույթի հանցագործությունների 2/3-ը կատարվել է երեխաների դեմ, ինչը, իհարկե, պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ մեծահասակ տղամարդկանց և կանանց դեմ կատարվող սեռական հանցագործությունները լատենտային են, քանի որ շատ հաճախ վերջիններս այդ մասին չեն հայտնում: Կարևոր է նշել, որ երեխաների նկատմամբ կատարված սեռական ոտնձգություններն իրականում նույնպես շատ ավելին են, քան այդ մասին վկայում է պաշտոնական վիճակագրությունը: Պատճառներից հիմնականն ամոթն է, ստիգմայից, պիտակավորվե-

[1]https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20A.M.%20v.%20ITALY\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58379%22]}

լուց խուսափելը: Նշված երևույթը բնութագրական է ոչ միայն Հայաստանի, այլև շատ այլ, այդ թվում նաև՝ զարգացած երկրների համար: Լատենտայնության պատճառներից է նաև դատավարությունից խուսափելը. այն կրկնակի, եռակի, քառակի վիկտիմիզացնում[1] է տուժողին և ստիպում վերջինիս հրաժարվել այդ ծանր, նույնաբովանդակ, վարույթային ընթացակարգն անցնելուց:

Կարևոր ենք համարում նշել, որ այսօր Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպությունը վերջին 30 տարիների ընթացքում աշխարհի տարբեր երկրներում կատարում է «Մանկության բացասական փորձառություններ» (Adverse Childhood Experiences/ASEs) վերտառությամբ հետազոտություն, որը հանգում է հետևյալին՝ յուրաքանչյուր անբարենպաստ փորձառություն երեխայի նկատմամբ, ինչպիսիք են ֆիզիկական կամ սեռական բռնության ենթարկվելը, ընտանիքում ամուսնալուծված ծնողներ ունենալը, ընտանիքում թմրամիջոցներ կամ ալկոհոլ օգտագործող ունենալը, դատավարական նույնաբովանդակ ծանր ընթացակարգերի միջով անցնելը և այլ ազդեցությունները, որոնք կրել է երեխան իր փոքր տարիքում, ձևավորում է իր՝ մարդկային բացասական ազդեցությունների գործակիցը: Այս հետազոտությունն առավել քան հատկանշական է, որովհետև արվել է աշխարհի բազմաթիվ երկրներում, բնակչության ամենատարբեր տարիքային խմբերի շրջանում և շատ երկար ժամանակահատվածում:

Վերոգրյալից կարող ենք հետևություն անել, որ առողջ, կենսունակ սերունդ, հասարակություն ունենալու համար անհրաժեշտ

---

[1] Երկրորդային վիկտիմիզացիա և ռեվիկտիմիզացիա – մոդելային օրենքի 1-ին գլխում նշված հասկացությունների համաձայն՝ երկրորդային վիկտիմիզացիա նշանակում է վիկտիմիզացիա, որին ենթարկվում է հանցագործությունից տուժած անձը ոչ թե որպես հանցավոր արարքի ուղղակի հետևանքի, այլ պետական մարմինների և պաշտոնատար անձանց գործողությունների արդյունքում, իսկ ռեվիկտիմիզացիան՝ իրավիճակ, երբ անձը որոշակի տևական ժամանակահատվածի ընթացքում ենթարկվում է մեկից ավելի քրեական միջադեպերի: Երբեմն հնարավոր է իրավիճակ, երբ երկրորդային վիկտիմիզացիան կարող է ավելի լուրջ հետևանքներ ունենալ երեխայի հոգեբանության վրա, քան ռեվիկտիմիզացիան:

է բացառել երեխաների նկատմամբ կիրառվող ցանկացած անբարենպաստ փորձառություն[1]:

Անչափահաս տուժողների երկրորդային վիկտիմիզացիայի (double victimization) կանխարգելման հիմնական եղանակը երեխայի մասնակցությամբ նույնաբովանդակ դատավարական գործողությունների կատարման սահմանափակումն է[2]:

Ինչպես նշվեց, ՀՀ ՔԴՕ-ն չի պարունակում նորմեր անչափահաս տուժողների հարցաքննությունների քանակի հնարավոր նվազեցման, հարցաքննությունների տեսաձայնագրառումն և այդ տեսաձայնագրությունները քրեական դատավարության մյուս փուլերում հնարավորության դեպքում օգտագործելու, քննչական գործողությունները նրանց գտնվելու վայրում կատարելու, անչափահաս տուժողին ապացույցներ հետազոտելիս դատական նիստերի դահլիճից ժամանակավորապես հեռացնելու, ինչպես նաև անչափահաս տուժողին կրկին չվնասելուն միտված միջազգային հանրության կողմից ընդունելի մի շարք վերապահումներ:

Քննարկվող հարցի առավել ամբողջական բացահայտման տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի ոլորտի՝ միջազգային չափանիշների, մոդելների և արտասահմանյան երկրների օրենսդրական փորձի վկայակոչումը:

Այսպես՝ ՄԱԿ-ի ուղենիշների 24-րդ կետն ուղղակիորեն նախատեսում է, որ անչափահաս տուժողներն ու վկաները պետք է ստանան *օժանդակ անձանց օգնություն*, ինչպիսիք կարող են լինել, օրինակ, անչափահաս տուժողների կամ վկաների հոգեբանությունն ուսումնասիրած մասնագետները (հոգեբաններ). վերջիններս գործին պետք է ներգրավվեն անչափահաս տուժողի կամ վկայի ներգրավվածության սկզբնական պահից և իրենց լիազորությունները շարունակեն մինչև նմանատիպ ծառայության անհրաժեշտութ-

---

[1] https://www.samhsa.gov/capt/practicing-effective-prevention/prevention-behavioral-health/adverse-childhood-experiences

[2] Տե՛ս Ա. Ղամբարյան, Ս. Սիմոնյան, Ցուցմունքների դատական դեպոնացումը՝ որպես անչափահաս տուժողի շահերի և մեղադրյալի հակընդդեմ հարցման իրավունքի հավասարակշռման միջոց, «Օրինականություն. ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես», Երևան, 2015, թիվ 87, էջ 18:

յան բացակայությունը:

Մանկավարժի կամ հոգեբանի մասնակցության պարտադիրության մասին նորմեր է պարունակում նաև մոդելային օրենքը, մասնավորապես՝ մոդելային օրենքի առաջին գլխի (ա) ենթակետում «օժանդակող անձ» հասկացությունը բացատրում է որպես հատուկ գիտելիքներ ունեցող, վերապատրաստված այն անձինք, որոնք պետք է օժանդակեն անչափահաս տուժողներին դատավարության ողջ ընթացքում:

Մոդելային օրենքի 13-րդ հոդվածը սահմանում է, որ անչափահասների ներգրավվածությամբ քրեական գործերի քննությունն իրականացվի *հատուկ վերապատրաստված քննիչի կողմից*, որը հարցաքննություններն իրականացնելիս անչափահասների նկատմամբ կցուցաբերի հատուկ մոտեցում: Մոդելային օրենքի 20-րդ հոդվածի համաձայն՝ երեխաների ցուցմունքները ներառում են նաև այն ցուցմունքները, որոնք երեխան տվել է *տեխնիկական հաղորդակցության միջոցների կամ երեխայի հոգեբանությունը հասկացող մասնագետի օգնությամբ:*

«Սեռական շահագործումից և սեռական բռնությունից երեխաներին պաշտպանելու մասին» Եվրոպական խորհրդի 2007 թվականի կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր կողմ պետք է ձեռնարկի անհրաժեշտ օրենսդրական կամ այլ միջոցառումներ նրա համար, որ.

ա) երեխայի հետ հարցաքննություններն անցկացվեն առանց անհարկի ձգձգումների,

բ) երեխայի հետ հարցաքննությունները, անհրաժեշտության դեպքում, անցկացվեն այդ նպատակի համար նախատեսված կամ հարմարեցված տարածքներում,

գ) երեխայի հետ բոլոր հարցաքննությունները, անհրաժեշտության և հնարավորության դեպքում, անցկացվեն միևնույն անձանց կողմից,

դ) հարցաքննությունների թիվը լինի հնարավորինս քիչ, և անցկացվեն քրեական հետաքննության նպատակների խիստ անհրաժեշտության դեպքում(…)»[1]:

---

[1] http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Lanzarote%20Convention_En.pdf

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի «Սեռական շահագործումից երեխաների պաշտպանության վերաբերյալ» 2001 թվականի N R(2001) 16 հանձնարարականի (On the Protection of Children against Sexual Exploitation) 33-րդ կետը սահմանում է, որ անդամ պետությունները սեռական շահագործումից տուժած երեխաներից և անչափահաս վկաներից ցուցմունքներ վերցնելիս պետք է ապահովեն այնպիսի հատուկ պայմաններ, որոնք կնպաստեն ցուցմունքներ տալու քանակի կրճատմանը, ինչն իր հերթին կհանգեցնի տուժողներին, վկաներին, նրանց ընտանիքի անդամներին պատճառված վնասի նվազեցմանը և կբարձրացնի նրանց ցուցմունքների արժանահավատությունը՝ հարգելով վերջիններիս արժանապատվությունը[1]:

Եվրոպական խորհրդարանի և Եվրոպայի խորհրդի 2011/92EU «Երեխաների սեռական չարաշահման և սեռական շահագործման, մանկական պոռնոգրաֆիայի և Խորհրդի 2004/68/JHA շրջանային որոշումը փոխարինելու վերաբերյալ» հրահանգի (On combating the sexual abuse and replacing Council Framework 2004/68/JHA Decision) 20-րդ հոդվածը (Մինչդատական վարույթում և դատական քննության փուլում երեխա տուժողների պաշտպանությունը) սահմանում է.

«(…) 5. Անդամ պետությունները պետք է հավաստիանան, որ 3-ից 7-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների դատական քննության փուլում՝

ա) դատական քննություններն անցկացվեն դռնփակ,

բ) դատական նիստերի դահլիճում երեխայի հարցաքննությունը հնարավորության դեպքում անցկացվի այնպես, որ երեխան անձամբ ներկա չգտնվի դատական նիստերի դահլիճում. հարցաքննությունը պետք է անցկացվի, մասնավորապես, համապատասխան տեխնիկական միջոցների կիրառմամբ (…)»[2]:

Անհրաժեշտ ենք համարում խոսել *«Barnahus»*[3] մոդելի մասին, որը բավականին տարածում է ստացել եվրոպական երկրներում:

---

[1] http://www.ibcr.org/editor/assets/thematik_report/2/2005_compilation_en_1.pdf

[2] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0093

[3] «Barnahus» սկանդինավյան տերմին է, որը թարգմանաբար նշանակում է «երեխայի տուն»:

Մոդելը հիմնադրվել է Իսլանդիայում, հետագայում տարածվել է նաև Շվեդիայում, Դանիայում, Նորվեգիայում, իսկ 2017 թվականի վերջին՝ նաև Արևելյան Եվրոպայում[1]: *«Barnahus»* -ի մոդելը ոգեշնչված է հետաքրքիր ամերիկյան փորձով: Տարբերությունն այն է, որ ԱՄՆ-ում երեխաների շահերի պաշտպանության կենտրոնները (Children's Advocacy Center(CAC)) իրենցից ներկայացնում են ՀԿ-ներ, որոնք համագործակցում են նահանգային իշխանությունների հետ՝ դատարանների, դատախազության, և իրականացնում են համապատասխան ծառայություններ[2]: "Barnahus"-ը, որը կառուցված է նույն այս (CAC) մոդելով, պետականացվեց. այն իր բնույթով եզակի, բազմաոլորտային, միջսեկտորալ պետական հաստատություն է, որի շրջանակում համագործակցում են առողջապահության նախարարությունը, դատարանները, դատախազությունը, քննչական մարմինները, ոստիկանությունը, ինչպես նաև սոցիալական հարցերի նախարարությունը՝որպես երեխայի պաշտպանության հիմնական խնդիրներով զբաղվող կառույցներ: Այս մոդելի հիմնական նպատակը և իմաստը հետևյալն է՝ երեխան, որը ենթարկվել է սեռական բռնության, պետք է *հարցաքննվի մեկ անգամ և հնարավորինս քիչ վիկտիմիզացվի:* Այս կապակցությամբ Մոդելն առաջարկում է, որ երեխայի հարցաքննությունն իրականացվի ոչ թե ոստիկանությունում կամ դատարանում, այլ բնակարանային պայմաններում՝ երեխաների համար հարմարեցված մանկական հատուկ կենտրոններում, որտեղ աշխատում են հատուկ վերապատրաստված պետական աշխատողներ՝սոցիալական աշխատողներ, մանկական հոգեբաններ, առողջապահության ոլորտի աշխատակիցներ և, ամենակարևորը, վերապատրաստված հարցաքննություն իրականացնող անձինք:

«Barnahus» մոդելը տարբեր երկրներում գործում է տարբեր կերպ: Օրինակ՝ Իսլանդիայում սահմանված է, որ հարցաքննությունը պետք է իրականացվի հատուկ արդարադատության ոլորտում հարցաքննություն իրականացնելու համար վերապատրաստված հոգեբանի կողմից: Հարցաքննությունն իրականացվում է հայելային

[1] https://childhub.org/en/promising-child-protection-practices/what-barnahus-and-how-it-works

[2] http://www.cac-ottawa.org/

սենյակում, որտեղ հայելու մյուս կողմում ներկա են գտնվում քրեական գործի քննություն իրականացնող մարմինները՝ քննիչը, դատախազը, դատավորը, որի վարույթում գտնվում է քրեական գործը, ինչպես նաև երեխայի շահերը ներկայացնող անձինք՝ փաստաբանը, օրինական ներկայացուցիչը և մեղադրյալի պաշտպանը:

Շվեդիայում այն ստացավ հետևյալ կարգավորումը՝ հարցաքննությունն իրականացվում է մանկական հոգեբանության հատուկ կուրս անցած և հմտությունների տիրապետող մասնագիտացված քննիչի կողմից: Կարելի է ասել, որ բոլոր այն երկրներում, որտեղ կիրառվում է վերը նշված մոդելը, հարցաքննությունը ձայնագրվում է, որպեսզի հետագայում այն որպես ապացույց օգտագործվի դատաքննության ժամանակ:

Անկասկած քննարկվող հարցը սերտորեն առնչվում է մրցակցության, ինչպես նաև մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքի ապահովման սկզբունքների հետ, քանի որ նախատեսվող կարգավորումներն ինչ-որ չափով սահմանափակում են մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքը: Սակայն Մոդելն այս խնդրի հետ կապված տվել է լուծման իր տարբերակները: Օրինակ՝ Դանիայի օրենսդրությամբ սահմանված է, որ երեխան հարցաքննվում է նույն անձի կողմից, նույն կենտրոնում և նույն պայմաններում՝ առանց ժամանակահատվածի էական տարբերության, ոչ թե մեկ, այլ երկու անգամ: Առաջին հարցաքննության արդյունքներից հետո մեղադրյալի պաշտպանը կազմում է այն հարցերի ցանկը, որոնք պետք է տրվեն երեխային երկրորդ հարցաքննության ժամանակ: Իսկ դատավորի ներկայությունը հարցաքննությանը հնարավորություն է տալիս անչափահաս տուժողի ցուցմունքները հետագայում օգտագործելու որպես ապացույց: Ինչպես տեսնում ենք, մոդելն այս եղանակով փորձել է լուծել մրցակցության սկզբունքի և մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքի ապահովման պահպանման խնդիրները:

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք արձանագրել, որ Մոդելի ներդրմամբ 80-ական թթ. վերջից մինչ այսօր մոտ երեք անգամ աճել է սեռական բռնության զոհ դարձած երեխաների մասնակցությամբ՝ բացահայտվող հանցագործությունների թիվը: Պատճառն այն է, որ երեխայի ծնողը գիտակցում է, որ իրականում անցնելու է բավականին ոչ ցավոտ ընթացակարգերի միջով և այս առումով ավելի պատ-

բաստակամ է հաղորդելու տեղեկություններ հանցագործության մասին, որի արդյունքում բացահայտելիության աստիճանը բարձրանում է, իսկ բացասական հետևանքները երեխայի նկատմամբ պակասում են:

Արտասահմանյան երկրների օրենսդրական փորձն անչափահաս տուժողների իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության ոլորտում:

Սեռական հանցագործությունների զոհ անչափահաս երեխաների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից ելնելով՝ առանձին պետությունների քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսվում են դատավարական կառուցակարգեր, որոնք կոչված են ապահովելու երեխայի ֆիզիկական և հոգեբանական անվտանգությունը:

Գերմանիա: Գերմանիայի ՔԴՕ-ի 247-րդ հոդվածը սահմանում է՝ դատարանի կողմից ամբաստանյալին դատական նիստերի դահլիճից հեռացնելու հիմքերից մեկը, այն է՝ 18 տարին չլրացած անձանց հարցաքննությունը, այն դեպքերում, երբ առկա է վտանգ, որ ամբաստանյալի ներկայությունը բացասաբար կանդրադառնա հարցաքննվողի ֆիզիկական և հոգևոր առողջության վրա: Բացի դրանից՝ Գերմանիայի ՔԴՕ-ի 58-րդ գլխում ամրագրված է, որ տուժողի և վկայի հարցաքննությունը պետք է տեսաձայնագրվի և դատարանում հետազոտվի որպես ապացույց[1]:

ՄԻԵԴ-ը «Պ. Ս.-ն ընդդեմ Գերմանիայի» գործով նշել է, որ անչափահաս տուժողների, մասնավորապես՝ սեռական հանցագործությունների անչափահաս զոհերի մասնակցությամբ իրականացվող քրեական դատավարության ընթացքում պետք է հաշվի առնել նրանց շահերի պաշտպանությունը, սակայն հաստատել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում, քանի որ առաջին ատյանի դատարանը մերժել է երեխային հոգեբանական փորձաքննության ենթարկելու միջնորդությունը, իսկ վերաքննիչ դատարանն այդ փորձաքննությունը նշանակել է դեպքից ութ ամիս անց: Ս.-ի ծնողները հրաժարվել են երեխային ներկայացնել դատարան, քանի որ վերջինս ոտնձգության հետևանքով ձեռք է բերել նեյրոդերմիտ հիվանդություն, և նրա առողջական վիճակի վատթարացման վտանգ է

[1] http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

եղել: Ներպետական դատարաններն թեև նշել են, որ դատարանում Ս.-ի հարցաքննության բացակայությունը էական բացթողում է, սակայն նրան չեն հրավիրել դատարան՝ հիմք ընդունելով երեխայի առողջական վիճակի վերաբերյալ տեղեկանքը և հոգեբանի եզրակացությունը, ըստ որի՝ դատարան ներկայանալու դեպքում կատարվածը վերհիշելու պատճառով երեխայի հոգեբանական վիճակը կրկին կվատթարանա[1]:

Ուկրաինա: Ուկրաինայի ՔԴՕ-ն ևս նորմեր է պարունակում անչափահաս տուժողների և վկաների մասնակցությամբ քննչական և այլ դատավարական գործողությունների կատարման առանձնահատկությունների վերաբերյալ: Մասնավորապես, Ուկրաինայի ՔԴՕ-ի 224-րդ հոդվածի 9-րդ կետի 5-րդ պարբերության համաձայն, սեռական ազատության և անձեռնմխելիության դեմ ուղղված հանցագործությունների, ինչպես նաև բռնությամբ կատարվող հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական վարույթով նախկինում հարցաքննված երկու և ավելի անձանց ցուցմունքների միջև հակասությունները լուծելու նպատակով փոքրահասակ կամ անչափահաս երեխայի ու կասկածյալի միջև հարցաքննություն չի կարող անցկացվել: Իսկ ՔԴՕ-ի 226-րդ հոդվածը սահմանում է, որ մանկահասակի կամ անչափահասի հարցաքննությունն անցկացվում է օրինական ներկայացուցչի, մանկավարժի կամ հոգեբանի, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև բժշկի մասնակցությամբ[2]:

Ռուսաստանի Դաշնություն: ՌԴ ՔԴՕ-ում 2013 թվականի կատարված փոփոխությունների արդյունքում անչափահաս տուժողի մասնակցությամբ դատավարական ձևի առանձնահատկություններ սահմանված են ոչ միայն հարցաքննությունների, այլև առերեսման և ճանաչման ներկայացնելու համար: Այսպես՝ՌԴ ՔԴՕ-ի 191-րդ հոդվածը սահմանում է.

«(…) Հարցաքննությանը, առերեսմանը, ճանաչման ներկայացմանը և ցուցմունքների հետազոտմանը 16 տարին չլրացած կամ 16 տարին լրացած, սակայն հոգեկան խանգարման կամ հոգեկան թեր-

---

[1]https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20P.S.%20v.%20GERMANY\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59996%22]}

[2] http://www.kalinovsky-k.narod.ru/zakon/UPK_UkrainiI_2012.htm

զարգացմամբ տառապող անչափահաս տուժողի կամ վկայի մասնակցությամբ սեռական ազատության կամ անձեռնմխելիության դեմ ուղղված հանցագործությունների դեպքում հոգեբանի մասնակցությունը պարտադիր է:

5. Սույն գլխով նախատեսված՝ քննչական գործողությունների տեսաձայնագրումը պարտադիր է անչափահաս տուժողի կամ վկայի մասնակցության դեպքում՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ եթե տուժողը կամ վկան կամ նրանց օրինական ներկայացուցիչը դեմ են»:

Ռուսաստանի Դաշնության ՔԴՕ-ի 280-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«(…) 6. Կողմերի միջնորդությամբ, ինչպես նաև սեփական նախաձեռնությամբ՝ 18 տարին չլրացած անչափահաս տուժողի կամ վկայի իրավունքների պաշտպանության նպատակով հարցաքննությունը կարող է անցկացվել ամբաստանյալի բացակայությամբ, ինչի մասին դատարանը կայացնում է համապատասխան որոշում[1]:

Լատվիա: Եվրոպական խորհրդարանի և Եվրոպայի խորհրդի 2011/92EU «Երեխաների սեռական չարաշահման և սեռական շահագործման, մանկական պոռնոգրաֆիայի և Խորհրդի 2004/68/JHA շրջանային որոշումը փոխարինելու վերաբերյալ» հրահանգի պահանջներն իմպլեմենտացնելու նպատակով Լատվիայում 2014 թվականին նախաձեռնվել են օրենսդրական փոփոխություններ, որոնց արդյունքում ՔԴՕ-ի 152-րդ հոդվածը համապատասխանեցվել է միջազգային չափանիշներին: Մասնավորապես, հոդվածում ավելացվել է, որ անչափահասների հարցաքննությունը պետք է իրականացվի անհապաղ, այնպիսի անձանց կողմից, որոնք հատուկ վերապատրաստված են և ունեն այս ոլորտում հատուկ գիտելիքներ: Սույն հոդվածում սահմանվել է նաև դրույթ, ըստ որի՝ անչափահասի հարցաքննությունը, հնարավորության դեպքում, պետք է անցկացվի միևնույն անձի կողմից[2]:

---

[1] http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/28254ddfdbdb15e1dc9fa2ad2066769e1a44e903/

[2] http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Latvia_Addendum_e.pdf

Էստոնիա: Էստոնիայի ՔԴՕ-ում կատարված փոփոխությունների համաձայն՝ դատարանն իրավասու է անչափահասին չհրավիրել դատարան և թույլատրել որպես ապացույց ներկայացնել նախաքննության ընթացքում տված ցուցմունքները, եթե՝ 1. պաշտպանության կողմը հնարավորություն է ունեցել նախաքննության ընթացքում հարցեր տալու վկային, 2. եթե վկան 10 տարեկանից փոքր է, իսկ հարցաքննությունը կվնասի նրա հոգեբանությանը, 3. եթե վկան փոքր է 14 տարեկանից, իսկ հարցաքննությունը վերաբերում է սեռական հանցագործություններին[1]:

Կանադայի Գերագույն դատարանն անդրադարձել է սեռական հանցագործություններով անչափահաս երեխաների՝ մինչև դատարան տրված ցուցմունքների թույլատրելիությանը: Այսպես՝ «Ռ.-ն ընդդեմ Խանի» ((1990) 2 S.C.R.531) գործով Կանադայի Գերագույն դատարանը նշել է, որ գործը քննող դատավորը թույլ է տվել դատական սխալ՝ արգելելով երեք ու կես տարեկան սեռական բռնության զոհին առանց երդման վկայություն տալ, ինչպես նաև այն, որ դատավորը թույլ չէր տվել մեղադրանքի կողմին ներկայացնել սեռական ոտնձգության ենթարկվելուց 15 րոպե հետո երեխայի՝ իր մայրիկին տված վկայությունը: Եթե առանց երդման տրված վկայությունը չէր կարող օգտագործվել, ապա կստեղծվեր մի վտանգավոր իրավիճակ, որի դեպքում փոքր երեխաների հանդեպ սեռական հանցանքներով հնարավոր չի լինի իրականացնել հետապնդում: Երեխայի մայրիկի ցուցմունքի առնչությամբ Կանադայի Գերագույն դատարանը գտել է, որ կարելի է դրսևորել «ասեկոսե» ապացույցի վերաբերյալ ավելի ճկուն, բայց «սկզբունքային» մոտեցում: Անկախ զգուշության կարիքից՝ «ասեկոսե» ապացույցը կարող էր ընդունվել, եթե բավարարված էին երկու հիմնական պահանջները՝ անհրաժեշտությունը և արժանահավատությունը[2]:

Սեռական հանցագործության զոհ անչափահասին դատարանում առերես հարցաքննելու հարցին անդրադարձել է նաև ԱՄՆ Գերագույն դատարանը: Այսպես՝ 1988 թվականին «Coy к. Lowa» գործով Գերագույն դատարանը գտել է, որ խախտվել է մեղադրյալի

---

1 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33/Estonia/show

2 https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/642/index.do

հակընդդեմ հարցման իրավունքը, քանի որ սեռական հանցագործության երկու զոհերը հարցաքննվել են միակողմանի տեսակապի միջոցով՝ պաշտպանիչ էկրանի հետևում, որի պայմաններում երեխաները չեն տեսել մեղադրյալին, իսկ մեղադրյալը ոչ պարզ տեսանելի պայմաններում է հետևել հարցաքննությանը: Մեղադրյալը բողոքարկել է, որ պաշտպանիչ էկրանի կիրառմամբ երեխաների հարցաքննությամբ խախտվել է դեմ առ դեմ՝ հակընդդեմ հարցման իրավունքը: ԱՄՆ Գերագույն դատարանը նշված գործով հաստատել է մեղադրյալի հակընդդեմ հարցման իրավունքի խախտման փաստը և սահմանել, որ հակընդդեմ հարցումը պետք է իրականացվի դեմ առ դեմ: Սակայն երկու տարի անց ԱՄՆ Գերագույն դատարանը Maryland v. Craig գործով վերը նշված ընդհանուր կանոնից սահմանել է բացառություն: ԱՄՆ Գերագույն Դատարանն ուժի մեջ է թողել Մերիլենդ նահանգի օրենսդրական կարգավորումը, որի համաձայն՝դատավորը հնարավորություն ունի երեխայի հարցաքննությունն իրականացնելու միակողմանի տեսակապի միջոցով: Այս դեպքում երեխան, դատախազը և մեղադրյալի փաստաբանը գտնվել են առանձին սենյակում, իսկ դատավորը, երդվյալ ատենակալները և մեղադրյալը՝ դատական նիստերի դահլիճում: Երեխան ուղղակի և առերես հարցաքննության է ենթարկվել առանձին սենյակում, իսկ դատական նիստերի դահլիճում գտնվող դատավարության մասնակիցները հարցաքննությանը հետևել են տեսակապի միջոցով[1]:

Քննարկվող հարցերի վերաբերյալ էական փոփոխություններ է նախատեսում Նախագիծը, որում ներկայացված կարգավորումները սկզբունքորեն տարբերվում են գործող ՔԴՕ-ից: Այս առաջընթացը, իհարկե, ողջունելի է, սակայն միջազգային չափանիշների տեսանկյունից՝ ոչ բավարար: Նախագծում նախատեսված է հոգեբանի մասնակցության հնարավորություն երեխայի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողություններին: Մասնավորապես՝ Նախագծի 112-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված է, որ «Անչափահասի կամ անգործունակի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանը ներգրավվում է հոգեբանի որակավորում ունեցող անձ (հոգեբան): Անչափահաս կամ անգործունակ

[1] https://supreme.justia.com/cases/federal/us/497/836/

տուժողի կամ վկայի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանն իրավունք ունի մասնակցել նրա օրինական ներկայացուցիչը», «Քննչական գործողությունը սկսելուց առաջ օրինական ներկայացուցչին և հոգեբանին պարզաբանվում են քննչական գործողությանը մասնակցելու և դիտողություններ շարադրելու իրավունքները: Ցուցմունք տալու հետ կապված՝ քննչական գործողությանը մասնակցող օրինական ներկայացուցչին և հոգեբանին բացատրվում է նաև հարցեր տալու նրանց իրավունքը: Օրինական ներկայացուցչին և հոգեբանին բացատրվում է անչափահասին հարցեր տալու, իսկ հոգեբանին՝ նաև անչափահասի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողության վերաբերյալ մասնագիտական առաջարկներ ներկայացնելու իրավունքը: Քննիչն իրավունք ունի հանել տրված հարցերը կամ չընդունել ներկայացված առաջարկները,սակայն, ամեն դեպքում, դրանք պետք է ներառվեն արձանագրությունում»:

Նախագծի կարգավորումների համաձայն՝ հոգեբանը կմասնակցի նաև դատական քննության փուլում անչափահաս տուժողի հարցաքննությանը (Նախագծի հոդված 329): Ճիշտ է, հոգեբանի մասնակցության նախատեսումն անչափահաս երեխայի մասնակցությամբ գործերի քննությանը սկզբունքային, առաջադիմական մոտեցում է[1], սակայն պետք է նշել, որ հոգեբանի դերը և նրա ներկայության նպատակը հստակ սահմանված չեն Նախագծի համապատասխան հոդվածներում:

Նախագծի 9-րդ գլուխը վերաբերում է քրեական վարույթին ներգրավված անձանց հատուկ պաշտպանությանը. 228-րդ հոդվածի 2-րդ կետում սահմանված է. «Եթե վկայի կամ տուժողի նկատմամբ կիրառված է սույն օրենսգրքի 76-րդ հոդվածով նախատեսված հատուկ պաշտպանության միջոց, ապա հարցաքննությունը կատարվում է դատական վարույթի մյուս մասնակիցների տեսողական դիտարկումից դուրս և առանց վկայի կամ տուժողի իրական անձնական տվյալները բացահայտելու, ինչի վերաբերյալ կայացվում է որոշում: Նախագծի այս հոդվածներում երեխաները չեն հիշատակ-

[1] Տե՛ս նաև « ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 13-ի N 1047-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 2018 թվականի որոշման նախագիծ:

վում: Ընդհանրապես, տուժող երեխաների դեպքում խորհուրդ են տրվում քրեական վարույթի կողմ հանդիսացող անձի կամ նրա ընտանիքի անդամի կյանքին, առողջությանը կամ օրինական շահերին «իրական վտանգ» սպառնալու դեպքում ձեռնարկվելիք միջոցներից մի քանիսը, օրինակ՝ «հատուկ միջոցառումների» կիրառումը, որոնք տուժողին թույլ են տալիս ցուցմունք տալ, որոնցով դատական նիստերը դռնփակ են լինելու հասարակության համար (Նախագծի 73.1-ին և 74.1.8-9-րդ հոդվածներ): Բացի դրանից՝ թեև «հատուկ միջոցառումներից» մի քանիսը կարող են էական հետևանքներ ունենալ տվյալ անձի ընտանիքի համար, սակայն սահմանված չէ պահանջ առ այն, որ հարկավոր է հաշվի առնել այդ միջոցին առնչություն ունեցող երեխաների շահերը: Նպատակահարմար կլիներ «պաշտպանության հատուկ միջոցներից» մի քանիսը հանցագործությունից կամ, առնվազն, բռնությամբ զուգորդված հանցագործություններից տուժած երեխաների նկատմամբ սովորական հիմունքներով կիրառելի դարձնելու հնարավորությունը Նախագծում նախատեսելը:

Նախագիծն առաջին անգամ սահմանում է քննչական գործողությունների կատարման ժամանակ տեսակապի օգտագործման հնարավորություն: Նախագծի 327-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Այն բացառիկ դեպքերում, երբ հարցաքննության ենթակա անձի ներկայությունը դատարանում անհնար է կամ կարող է սպառնալ հարցաքննվողի անվտանգությանը կամ վտանգել ցուցմունքի արժանահավատությունը, կամ երբ առկա է անչափահաս տուժողի կամ վկայի իրավաչափ շահերի պաշտպանության անհրաժեշտություն դատարանը, կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ, իրավասու է հարցաքննությունը կատարել տեսահաղորդակցության տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ (տեսակապի միջոցով) (…)»:

Անչափահաս վկայի և տուժողի մասնակցությամբ հարցաքննությունների տեսաձայնագրման առաջնային նպատակներից է այն, որ դրանք դատավարության հետագա փուլերում, մասնավորապես՝ դատական քննության փուլում, փոխարինեն անչափահաս վկայի կամ տուժողի հարցաքննությանը, եթե, իհարկե, դա չի վտանգի արդարադատության շահը, և առկա է կողմերի համաձայնությունը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ՔԴՕ-ն պետք է պարունակի այնպիսի նորմեր, որոնք վերը նշված միջազգային փաստաթղթերում ներկայացված պահանջները կիրառելու հնարավորություն ունենան բոլոր անչափահաս տուժողների նկատմամբ, իսկ սեռական հանցագործության զոհ անչափահաս երեխաների համար այդ պահանջները լինեն ոչ թե հայեցողական, այլ պարտադիր: Այսինքն՝ սեռական հանցագործության զոհ անչափահաս երեխաների մասնակցությամբ քրեական գործի քննության ընթացքում երեխաների հետ տարվող ցանկացած գործողություն իրականացնելիս հոգեբանի մասնակցությունը, երեխայի՝ դատական նիստին ներկա չգտնվելու իրավունքը, հարցաքննությունը և այլ քննչական գործողությունները պետք է պարտադիր իրականացվեն հատուկ վերապատրաստում անցած քննիչների կողմից, տեսաձայնագրառվեն՝ հետագայում դատարանում որպես ապացույց օգտագործելու նպատակով:

Այսպիսով՝ պետք է փաստել, որ թեպետ անչափահաս տուժողների և վկաների պաշտպանության վերաբերյալ ՀՀ ՔԴՕ-ն առանձին գլուխ չի պարունակում, սակայն առկա են որոշակի իրավական դրույթներ, որոնք հնարավորություն են տալիս վարույթն իրականացնող մարմնին, հաշվի առնելով միջազգային լավագույն փորձը, պոզիտիվ իմաստով տարբերակված մոտեցում ցուցաբերելու անչափահաս տուժողների և վկաների մասնակցությամբ կատարվող քննչական և դատավարական գործողություններին:

НЕКОТОРЫЕ ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО И УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПОСТРАДАВШИХ

Нелли Агабабян

Преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ

Статья посвящается изучению методов защиты прав и законных интересов несовершеннолетнего пострадавшего, представлены основные вопросы, касающиеся наилучших интересов ребенка и возможностей преодоления формальных требований производства, а также необходимости судопроизводственных структур защиты, исхо-

дя из физической и психологической безопасности несовершеннолетних, ставших жертвами сексуальных преступлений. Правосудие в отношении несовершеннолетних – это основной компонент процесса национального развития каждой страны. В статье подробно изучены урегулирования, существующие в проекте действующего уголовного судопроизводства и нового законодательства, критерии, установленные в международных правовых документах, а также законодательный опыт, модели и судебные постановления зарубежных стран.

В рамках затронутых вопросов в результате исследований было выявлено, что в Кодексе уголовного судопроизводства РА, с точки зрения защиты прав несовершеннолетних пострадавших имеются пробелы и недостатки, поскольку система правосудия в стране не учитывает наличие требований и особых задач несовершеннолетних пострадавших по уголовному делу.

В результате исследования сделано заключение, что Кодекс уголовного судопроизводства РА должен включать в себя нормы, представленные в международных документах, применяемые в отношении несовершеннолетних пострадавших, а если речь идет о несовершеннолетних, являющихся жертвами сексуальных преступлений, то эти требования должны быть не выборочными, а обязательными.

SOME OF THE MAIN ISSUES OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF INTERNATIONAL LEGAL AND CRIMINAL JUSTICE AND THE LEGAL INTERESTS OF MINORS AFFECTED

Nelly Aghababyan
Lecturer of Chair of Criminal Processing and Criminalistics of YSU

The article is devoted to the protection of the rights and legal interests of the victim's minor, where the main issues concerning the best interests of the child and the possibilities of overcoming the formal requirements of production, as well as the need for legal protection structures based on the physical and psychological safety of minors who are victims of sexual crimes are presented. Juvenile justice is the main

component of each country's national development process. The article examines in detail the settlements existing in the draft of the existing criminal procedure and the new legislation, the criteria established in international legal documents, as well as legislative experience, models and judicial decisions of foreign countries.

In the framework of the issues raised, as a result of the research, it was revealed that the Code of Criminal Procedure of the Republic of Armenia, from the point of view of protecting the rights of juvenile victims, has gaps and shortcomings, since the justice system in the country does not take into account the requirements and special tasks of juvenile victims in the criminal case.

As a result of the study, it was concluded that the Code of Criminal Procedure of the Republic of Armenia should include the norms presented in international documents applicable to minors affected, and if we are talking about minors who are victims of sexual crimes, these requirements should not be selective but mandatory.

Բանալի բառեր – *անչափահաս, տուժող, երեխա, լավագույն շահ, հարցաքննություն, սեռական հանցագործության զոհ, վարույթ:*
Ключевые слова: *несовершеннолетний, пострадавший, ребенок, наилучший интерес, допрос, жертва сексуального преступления, производство.*
Keywords: *minor, victim, child, best interest, interrogation, victim of a sexual offense, proceedings.*